

SP7MK_SSPU Specializace: Strategie vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení
SP4RC_SSP3 Specializace 3 Specifické poruchy učení

Vyučující: PhDr. Mgr. Soňa Chaloupková, Ph.D.
Kontakt: chaloupkova@ped.muni.cz

Výuka cizích jazyků žáků s SPU

Projevy obtíží při osvojování cizího jazyka ČTENÍ

- záměny písmen b-d-p, m-w,
- přesmykování the-hte, der-dre,
- komolení slov,
- dvojí čtení,
- obtíže ve vedení očních pohybů zleva doprava,
- špatné porozumění textu,
- problémy s rychlostí, správností i technikou čtení
- nemožnost domýšlení textu

Projevy obtíží při osvojování cizího jazyka PSANÍ

- přesmykování písmen (from-form),
- vynechávání písmen (mother-moth),
- vynechávání krátkých slov,
- fonetické psaní (train-trejn),
- nedostatky ve sluchové percepci způsobují obtíže s rozeznáním rozdílů ve slovech schreibst-schreibt, older-

- oldest,
- pomalé, křečovitě psaní.

Projevy obtíží při osvojování cizího jazyka ŘEČ

- nižší úroveň slovní zásoby
- nedostatečné zvládnutí gramatických kategorií
- nízká úroveň rozvoje jazykového citu
- nedostatky v osvojení gramatiky českého jazyka (zájmena, slovesné časy, slovní druhy) → chyby v gramatice cizího jazyka
- žáci nerozumějí instrukcím, obtížně se orientují v hodinách,
- nedovedou zpracovávat informace, což vede ke ztrátám pozornosti, zájmu o výuku a k horším výsledkům,
- dlouho jim trvá, než si vybaví český ekvivalent → vyhýbání se konverzaci.
- nesprávná artikulace v mateřském jazyce se přenáší do cizího jazyka

Projevy obtíží při osvojování cizího jazyka

- PRAVOLEVÁ, PROSTOROVÁ ORIENTACE: potíže s orientací v textu, na stránce, nepořádek na lavici.
- MOTORIKA: porucha GM způsobuje neschopnost psaní textu v požadovaném tempu.
- PRACOVNÍ PAMĚŤ, SEKVENČNÍ ANALÝZA, DLOUHODOBÁ PAMĚŤ: dítě není schopno vykonávat současně několik úkolů, vybavovat si poznatky z různých oblastí (přemýšlet o hláskové stavbě, gramatice), vykonávat série po sobě jdoucích kroků, vlivem oslabené dlouhodobé paměti se stále znovu učí dny v týdnu, číslovky apod.

- KONCENTRACE POZORNOSTI: žák se soustředí krátkou dobu, jeho pozornost upoutávají různé předměty, pozornost je ovlivněna mezerami ve vědomostech, je obtížné soustředit se, když ničemu nerozumí.
- AUTOMATIZACE: při vyučování cizím jazykům se projevuje zvlášť intenzivně. Učitel (rodič) má pocit, že vše opakuje mnohokrát, že v jedné hodině je určitá vazba zvládnuta, ale v následující hodině se začíná znovu.

Jaký jazyk je pro žáka s dyslexií nejvhodnější?

- Nelze říci, který jazyk je pro všechny žáky s dyslexií nejvhodnější.
- V úvahu bereme subtypy dyslexie, zájem, osobnost učitele, bydliště, negativní transfer, znalosti rodičů.
- Otázka, který jazyk zvolit není prvořadá, důležitější je volba metod a postupů a dodržování principů výuky.
- Anglický jazyk – rozdíl mezi zvukovou a grafickou stránkou.
- Německý jazyk – členy podstatných jmen, složená slova.
- Ruský jazyk – azbuka.

Obsah vyučování?

- Je dán IVP vytvořeným na základě RVP ZV (učebnice není závazná).
- Hlavním cílem je dosažení komunikativní kompetence.
- Žák s dyslexií 1. stupně má zvládnout:
- srozumitelně říci, kde bydlí,

- zeptat se na cestu,
- porozumět jednoduché odpovědi, která je vyslovována zřetelně a pomalu.
- Cílem není přesný zápis slovíček, plnění gramatických cvičení, přesný překlad.
- Vhodná je výuka v malých skupinách, s důrazem na opakování.

Principy vyučování a učení cizích jazyků u žáků s SPU

- MULTISENZORIÁLNÍ VYUČOVÁNÍ
- spojení zraku, sluchu, hmatu a kinestetického vnímání,
- v aktivitách žáka se spojuje řeč, konkrétní situace, obrázky, fyzické reakce,
- žák má mít co nejvíce příležitostí mluvit, spojovat slovní spojení s reálnou situací,
- opakovaná slova vidět napsaná, tištěná s barevně vyznačenými částmi,
- je-li to možné, znázorňují žáci obsah slov pohybem.

Principy vyučování a učení cizích jazyků u žáků s SPU

- RESPEKTOVÁNÍ INDIVIDUALITY DÍTĚTE
- postupy jsou závislé na variabilitě příčin a projevů specifických poruch učení,
- je nutné respektovat závěry a doporučení odborného pracoviště,
- například spojování pohybových a řečových aktivit v rámci multisenzoriálního přístupu není vhodné pro děti s poruchami motoriky.

Principy vyučování a učení cizích jazyků u žáků s SPU

RESPEKTOVÁNÍ STYLU UČENÍ

- neexistuje jeden vhodný styl učení, ale nejméně vyhovuje frontální způsob výuky,
- žákům se dobře učí slovíčka, která si píšou, čtou, vyslovují nahlas, barevně obtahují,
- Nejvíce jim vyhovuje globální styl učení – konverzace na základě opakování v různých situacích,
- jiní potřebují gramatické přehledy,
- příliš volná výuka jim nevyhovuje.

Principy vyučování a učení cizích jazyků u žáků s SPU

MATEŘSKÁ METODA

- dítě si osvojuje cizí jazyk stejným způsobem, jakým vrůstá ve svém prostředí do zákonitostí mateřského jazyka,
- postupuje ve vazbě na konkrétní situace na základě mnohonásobného opakování, učení se izolovaným slovíčkům a gramatice a doslovné překlady nevedou k osvojení jazyka,
- dítě nejprve hledá slovo v češtině, k němuž vzpomíná na cizí ekvivalent,
- Ve vývoji batolete je nejdříve porozumění řeči a teprve poté následuje vlastní mluva, i v cizím jazyce je lepší nechat dítě naslouchat, vnímat všemi smysly cizí jazyk, snažit se porozumět v kontextu situace a teprve potom se jednoduše vyjadřovat.

Doporučení pro osvojování dílčích dovedností

Další náměty:

- Hledej slova opačného významu (*gross – klein, der Tag – die Nacht, small-big, winter-summer*).
- Definování předmětu – kategorie, funkce, popis (*je to ovoce, jí se, je z něj džus, je oranžové*).
- Osvojování nových slov v tematických celcích (*plyšová zvířátka, ke kterým se doplňují kartičky*).
- Nová slova spojovat do slovních spojení a vět (*Der Hund is braun, schwarz, ...Der Hund is klein. Der Hund is alt*).
- Využívat styl učení (*vizuální, auditivní – nebývá často, kinestetický*).
- Většinou spojení více stylů učení.

Gramatické kategorie:

- Často narážíme na obtíže v mateřském jazyce, je vhodné redukovat gramatiku ve prospěch konverzačních cvičení.
- Náměty pro cvičení:
- pro vyjádření slovních druhů a stavby vět používáme barevné kostky,
- využití gramatických přehledů,
- místo nácviku gramatiky využijeme globální vnímání celých slov (podívej se na slovo, poslouchej, jak se slovo vyslovuje, slovo napiš zpaměti, zkontroluj, porovnej s předlohou, objeví-li se chyba, celý postup se opakuje).

Gramatické přehledy:

- Pro žáky s vizuálním stylem učení.
- Možnost profesionálních přehledů.
- Lepší variantou je vytváření přehledů žákem samotným, popřípadě rodiči žáka.
- Používají se tak dlouho, doku si žák jev neautomatizuje, dokud má pocit, že pomůcku potřebuje.
- Součástí používání přehledů je i nácvik, jak se v něm orientovat.
- Silná motivace pro žáka.

Barevně odlišené slovní druhy:

- Pro žáky, kteří preferují vizuální učení.
- Kartičky se slovy, která jsou rozlišena barevně podle slovního druhu (např. podstatná jména – fialově, slovesa – červeně, přídavné jméno – zeleně).
- Pomůcka je pro žáky časově náročnější.
- Slouží především pro tvoření vět, či skupin slov stejného základu.

Čtení:

- V anglicky mluvících zemích se používají 2 metody:
- Poznávání celých slov (*look and say*) = jsou voleny výrazy a slovní spojení, které se často opakují a jsou dětem známé (pojd' sem, vezmi si sešit atd.),
- Analyticko-syntetický přístup (*phonic approach*) = žák čte po slabikách, skládá slova ze slabik. V současné době preferováno (také v němčině).

Náměty na cvičení – poznávání celých slov:

- spojování slov s obrázkem,
- vyhledávání slov v textu,
- spojování stejných slov psaných jiným typem písma (*DOG-dog*).

Náměty na cvičení analyticko-syntetický přístup:

- poslech textu na kazetě – poslech textu čteného učitelem – učitel čte znovu, ale velmi pomalu, žáci tleskají při neznámém slově – společné čtení po větách, nevadí, když si dítě začátky slov již pamatuje – překlad textu, ilustrace, tvoření otázek a hledání odpovědí.
- učitel nejdříve vypráví jednoduchým způsobem příběh, ukazuje obrázky, seznamuje orientačně s novými výrazy – žáci příběh dramatizují (pantomima, kresby) – učitel čte text – učitel čte společně s žáky – žáci čtou sami.
- hromadné čtení, čtení ve skupinách, ve dvojicích,
- učitel čte text, žáci hledají slova a skládají je do vět,
- využití diktafonu – dítě čte článek a současně vnímá text čtený učitelem, dominantní je snaha číst.

Nácvik čtení s porozuměním:

- Musíme mít na paměti obtíže při dekódování, při globálním porozumění není potřeba znalosti detailů, spíše získání základních informací.

Náměty pro cvičení:

- přiřazování slov (vět) k odpovídajícím obrázkům,
- doplnit větu vhodným slovem,
- vyřadit, co mezi slova nepatří (*apple-pear-car-cherry*),
- doplnit chybějící část slova (*The day after Wednesday is T.....*),
- domýšlení významu slov podle kontextu.

- Získávání informací z textu:
- Hlavním cílem je porozumět, o čem se píše v textu.

- Náměty pro cvičení:
- Podívej se na text a řekni, o čem asi bude. Globální vnímání textu, domýšlení podle obrázku.

- Najdi v textu určité slovo a zjisti, co znamená.

- Scanning – rychlé vyhledání informace.

- Psaní:
- Pokud dítě nechápe obsah, nemělo by opisovat dlouhé texty.

- Psaní dlouhých textů nahradit spojováním izolovaných slov nebo seřazováním nabídnutých vět.

- Možnost psaní tiskacími písmeny.

- Look – say – cover – write - check:

- Podívej se na slovo.
- Vyslov slovo nahlas.
- Řekni si slovo po písmenech.
- Napiš rukou ve vzduchu, kamarádovi na záda.
- Zakryj si slovo.
- Napiš do sešitu.
- Přečti a zkontroluj.

- Pokud dítě chybuje, opakujeme postup znovu.
- Procvičování slov, která se rýmují:
- can – tan - man
- bin – tin - pin
- hop – mop - top
- get – let – met

- Upozorňujeme na stavbu slov:
- teach – teacher – teaching
- happy – unhappy – unkind
- supermarket – superman – superwoman
- raincoat – rainbow

- Podpořit barevným psaním.

- Hodnocení a klasifikace
- Využít úpravy v IVP, slovní hodnocení.
- U některých žáků postačí prodloužený čas, doučování a působení rodiny.
- V závažnějších případech výrazně redukovat učivo v IVP.

- Pozitivně hodnotit zvládnutí reálií v českém jazyce.
- Uznání fonetického přepisu.
- Pozitivně hodnotit částečné zapamatování textu z paměti.
- Zadávat úkoly, které jsou zvládnutelné a vedou k automatizaci (*Der Tisch is klein. Der Tisch ist neu. Der Tisch ist...*)
- Nesnižovat známku na vysvědčení o jeden až dva stupně.

- Domino.
- Loto.
- Tematické celky: např. lidské tělo.
- Gramatika v tabulkách.
- Cvičení v obrazech – grafický program malování (Irena Kondrová).
- Časopis UFIN.

Učebnice pro výuku cizího jazyka žáků s SPU

- Širší nabídka učebnic anglického jazyka.
- Učebnice společně s pracovními listy.
- (Okraje) s poznámkami a přehledy.
- Předtištěná slovíčka (po 3 řádcích).
- Grafická podpora.
- Součástí CD, DVD, kazety, obrázky, pexesa, hry, písničky, doplňovačky, křížovky.
- Obrazové slovníky.
- Pravidelné opakování učiva v cyklech.
- První lekce bez gramatických pravidel.
- Lekce zaměřeny na 1 jev → opakování.

Pomůcky pro výuku cizího jazyka žáků s SPU

- Široká nabídka PC programů.
- Jazyky bez bariér – počítačový software (Ing. Dagmar Rýdlová)
- Pexeso.

<p>BARTOŇOVÁ, M. <i>Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky.</i> Brno: MU PdF, 2004. ZELINKOVÁ, O. <i>Cizí jazyky a specifické poruchy učení.</i> Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2005. ZELINKOVÁ, O. <i>Poruchy učení.</i> Praha: Portál, 2003.</p>
--